

nosti, kakor vprav v ameriško. Ta dinamična dejavnost se porazširja v brezbrežnost speva Whitmanovega panerotizma ali pa iz obsegov kontinentov rase v višino Dos Passosovih konstruktivističnih svetilnikov, ki so navsezadnje tudi neka vseobsežna luč Whitmanovega človečanstva. In naposled se odraža samoraslost ameriške književnosti po uporabi ameriških sinov proti propadlemu očetovstvu.

Aktivistični ameriški človek ima pa v Evropi svojega pobudnika. Ime mu je Nietzsche. Njegovega nadčloveka že lahko primerjamo s predhodnikom — vseмирskim Whitmanom, medtem ko ga ob delih U. Sinclairja, Dos Passosa ali Jack Londona občutimo kot tajno, a živo ozadje.

Na usoden ameriški izdelek Nietzschevega nadčloveka kažeta Saxon in Billy v Jack Londonovem romanu »Dolina meseca«, ki naj ga hkrati smatramo tudi za kos avtorjeve avtobiografije, kar je za naša nadaljnja razmotrivanja važnega pomena.

»Dolina meseca« in njena glavna junaka Billy in Saxon ne predstavljajo toliko značilne pozitivne slike ameriškega aktivističnega človeka, ki beži pred zanko velemesta na romarsko pot, kolikor razodevajo in razgaljajo na tihem vso usodo tega človeka volje in velikih dejanj. Billy in Saxon nista enosmerna in enotna in tudi ne dosledna v svojem aktivizmu, ki kaže dvoje silnic, a prav tako ni enotna in iz celega zlita in oblikovana Jack Londonova povest. Zlasti Jack Londonova umetnost ni enodušna in enobitna, kot je n. pr. aktivizem Dos Passosa ali U. Sinclairja.

Ali prav zaradi pregorečega enosmernega aktivizma ne prinaša pogostokrat U. Sinclair dobre umetnosti. Prevelika borbenost in žurnalistični izraz jo razvlačujejo v golo obtožbo. Pri Jack Londonu je drugače. Njegovo umetnost namreč uničuje skrivni individualist-meščan v njegovem pustolovcu, ki ima takšno čarodejno moč in takšno poželenje materijalista, da abstraktne »doline meseca« izpreminja v konkretne. Billy in Saxon, ki se odpravita na pot svojih prednikov in po dolgem iskanju naposled najdeta »dolino meseca« v obliki idilične farme, se vključita s to najdbo kot dva nova člena v usodno verigo ameriškega življenja in je razlika med njunim zapuščenim velemestom in novo farmo prav majhna: nad življenjem v mestu je visel propad, dočim se življenje v farmi bliža

začetku propada. (Prim. razvoj ameriških mest.) Ali z drugo besedo: ameriški uporniški sin se pripravlja, da skoči v očetovo pogubonosno kožo. Billy in Saxon povzročita prve početke velemestnih omrežij, ki sta radi njih odšla iz mesta in to z ustanovitvijo farme in s tipičnim solnčno-nedolžnim veseljem nad gospodarsko srečo. In v tem dejstvu, ki je resnični del pisateljevega življenja, se nam živo pojasni, zakaj se iz pustolovca Jack Londona ni nikoli spočel velik umetnik, ampak le pisatelj-farmer, ki gmotno srečo svojih junakov koplje v romantični slikovitosti ameriške divjine.

V Londonovih romanih jasno razlikujemo oni romantično-idealistični svet, ki vanj tonejo osebe in ki problemov življenja prav malo ali nič ne vidi ali pa jih po svoje izravnava, in ki tudi v globokost duš ne sveti in ki zjasni najgroznejši pokolj kot otroški pretep, a poleg tega dobrega in čistega sveta še realističnega, ki vidi in riše le obris dejanj in kretanj in pogostokrat prireja na škodo epične zaokroženosti romana dolgovezne debate o gospodarstvu in o problemih zemlje brez pomembnih izhodišč. Tudi Billy in Saxon živita zdaj v nekem idealnem, zdaj v realnem svetu, ali bolje: v tipični sestavini ozračja Londonovega romana, v »ameriški čistosti«. Ni nam neznan ta svet »ameriške čistosti«. V Chaplinovih filmih smo ga spoznavali, ob igralki G. Swanson smo doživljali njegovo eteričnost in poročila o banditu Al Capone so nam za trenotek osvetlila prostor njegovih iger. Kje je tisto veliko, daljno ozadje tega »čistega« ameriškega sveta? Kako se imenuje njegovo rojišče? Angleški puritanizem.

V luči puritanizma se nam prikažeta idilična farma ali velikanski nebotičnik v prav istih prozornih osnovnih oblikah, gospodarstvenik-milijonar in zanešenjak pa kot ena zemlja ali dva svetova, ki se prelivata drug v drugega in medsebojno dopolnjujeta. In taka je »Dolina meseca«: usodnost povezanosti dvojnega sveta ameriškega življenja, demonizem Londonovega iskalstva ne konča v grandiozni smrti, nego v farmerski stvarnosti.

Boris Orel

Bernhard Kellermann: Pot bogov. Po Indiji, Malem Tibetu in Siamu. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1931. (Zbirka »Kosmos«.)